

ÁLLAM – ÖNKORMÁNYZAT – KÖZMŰVELŐDÉS

Kistelepülések Közművelődési Szakembereinek III. Országos Tanácskozása Encs, 2001. június 27–29.

Plenáris ülés

Idén immár harmadik alkalommal rendezték meg Encs városában a kistelepülések közművelődési dolgozóinak országos találkozóját. A tanácskozás támogatói: a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Borsod-Abaúj-Zemplén megye önkormányzata és Encs város Önkormányzata. A tanácskozás fő célja a közművelődés jelen helyzetének megvitatása, gyakorlati tapasztalok meghallgatása, átadása volt.

Encs polgármestere **Dr. Menyhért Béla** rövid köszöntőjében bemutatta a város és régiója helyzetét. Az egyre szűkülő gazdasági lehetőségekkel, tárgyi feltételekkel együtt élve kell megtalálni a közművelődés új formáit, építkezve a jól működő hagyományokra, szakemberekre, a lassan szerveződő civil szférára úgy, hogy nemcsak egy kisváros elvárásainak kell megfeleljen a közművelődés, de Abaúj térségének is – számos 300–800 fős településének – szakmai bázisaként működhessen.

E gondolatsort tovább folytatta **Dr. Ódor Ferenc** országgyűlési képviselő, B-A-Z megye közgyűlésének elnöke, megerősítve Encs térségi szerepének fontosságát. Bár tudja, hogy a közművelődés területén is az álmok jóval nagyobbak, mint a realitás, de ez jelenti egyben a feladat szépségét is. Szinte minden településen prioritást élvez a közoktatás, ezért fontos a pedagógia és a közművelődés szétválasztása, a feladatok megosztása, elhatárolása. Fontosnak tartja az amatőr mozgalmak támogatását, igényes színvonalú Falunapok szervezését, melyek az összefogást, a közösségformálást erősítik országszerte.

Harmadik előadóként lépett a pódiumra **Kiss László**, a NKÖM Közművelődési Főosztályának Főtanácsosa, előadásának témája az *Állami szerepvállalás a kistelepülések kötelező közművelődési feladatellátásának biztosításában, a nemzeti kulturális örökség megóvásában*. Kiss László megerősítette, hogy a kistelepülések a társadalom fontos szervezeti egységeiként megkülönböztetett elbánásban kell részesüljenek, hiszen hátrányos helyzetük következtében önerőből nem tudnak létezni. Az állami szerepvállalás elengedhetetlen a nemzeti szellemi értékek, a helyi hagyományok, az amatőr, az alternatív mozgalmak megóvásában. A helyi közélet központja az a számtalan művelődési ház, könyvtár, kiállító helyiség, amelynek technikai, műszaki felszereltsége siralmas, a legalapvetőbb működési feltételekkel küszködnek, mégis összefogják, szervezik a kulturális életet az adott településen: továbbképzéseket, tanfolyamokat, műsoros rendezvényeket tartanak tömegek számára. Az is tény, hogy ezen intézmények dolgozóinak mintegy 40–50 %-a részfoglalkozású, szakképesítés nélküli alkalmazott. Az állam által biztosított normatív

támogatás bár ha szerényen is, de folyamatosan emelkedett az évek folyamán, mégsem elegendő az intézmények működtetésére, s a települések önkormányzatainak is fontos lenne a szerepe a fenntartásban, működtetésben, de sok önkormányzat még az állami normatíva összegével sem támogatja saját intézményeit. Másik forrás az intézmények számára a pályázatok lehetősége, s ebben jelentős előrelépés történt, miszerint a minisztérium műszaki fejlesztésre, hangosításra, fénytechnikára, nagyobb beruházásokra írta ki az érdekeltség növelő pályázatokat, s a jól előkészített pályázatok többsége el is nyerte a minisztérium támogatását. Mindenképpen megemlíthető a revitalizációs pályázati lehetőség, melynek célja, hogy a kistelepüléseken önhibájukon kívül bezárt intézmények állami támogatással újraindulhassanak, s hogy a művelődési házak újra a falvak közösségének kulturális, művelődési fórumaivá válhassanak. Ezen felül egyéb forrás a címtett- és céltámogatások rendszere, ebben B-A-Z megye jelentős sikereket ért el. Kiss László előadásának második részében a közművelődési intézményhálózat informatikai fejlesztéséről szólt. Véleménye szerint számítástechnikai kommunikáció lehetőségével nem rendelkezni hátrány, az informatikai ellátottság elengedhetetlen s új lehetőség a felzárkózásban, az informáltság segítheti leküzdeni települések hátrányait. Célja a minisztériumnak a Megyei Közművelődési Információs Rendszerek kiépítésével egy országos rendszert szervezni. Bár jelenleg számos helyen vita folyik arról, hogy a Teleházak működtetése a közművelődési intézményekben vagy azoktól függetlenül történjék, meg kell találni az egészséges együttműködés formáit.

Kuna Tibor, az Ifjúsági és Sport Minisztérium miniszteri tanácsosa előadásának témája *Az ifjúságpolitika szerepe a települések népességmegtartó erejének növelésében*.

A kistelepülések talán legfontosabb kérdése a hely népességmegtartó képességének növelése, a fiatalok számára perspektíva nyújtása: egzisztencia kialakításának biztosítása. Az előadó szerint ez a gazdaság által csak részben determinált folyamat, ugyanolyan fontos a fiatalokban kialakítani a belső motivációt, emocionális érzést, miszerint hasznosak lehetnek saját településükön. Ebben a közművelődésnek és az ifjúságpolitikának össze kell fognia. A közművelődés szerepe értékmotivált célok kitűzése fiatalok számára, közösségi terep biztosítása számukra öntevékeny programok, önkifejeződésre való hajlam kialakítása által. Ennek érdekében célszerű a decentralizált rendszer létrehozása, a térségi régiók kialakítása. A közművelődés feladata az öntevékenységet, a hasznosságot, a közéletiséget értékei mentén konkrét programok szervezése: táborok, szervezetek létrehozása. Ezért szomorú az a tény, hogy a

valóságban összezsugorodik az élettér: megszűnt munkahelyek, iskolák, könyvtárak, bezárt művelődési házak léteznek. Mindez mélyen kihat a társadalom életére, tehát szükséges az állami beavatkozás, melynek fontos megnyilvánulása az ISM pályázatainak sora: pl. 2002-ben Ifjúsági házak létrehozására nyílik lehetőség pályázatok által, a perifériára szorult, deviáns fiatalok számára foglalkoztató jelleggel működő tevékenység-helyek kialakítására lesz lehetőség. Az ISM célja és feladata az Ifjúsági törvény megalkotása a közeljövőben, mely szerint a fiatalok kiemelt helyzetbe kell, hogy kerüljenek egyéni kedvezmények biztosításával, ingyenes internet hozzáféréssel.

Területfejlesztés – Közművelődés címen tartotta meg előadását **Dr. Németi Lajos**, a B-A-Z Megyei Területfejlesztési Ügynökség ügyvezető igazgatója.

Az előadás első részében általában szólt a területfejlesztésről, melynek célja a piacgazdaság keretei között a fenntartható fejlesztés, az innováció, az elmaradott települések felzárkózásának biztosítása, a társadalom, a gazdaság szerkezetének vizsgálata, a nemzeti identitástudat, a lokálpatriotizmus fejlesztése. Mindez a feladatsor főként az ország válság sújtotta területein elkerülhetetlen, s ezt a gazdasági élet szereplői, a helyi önkormányzatok, a központi kormányzat és a civil szféra együttműködésével tartja elképzelhetőnek. Az ország fejlettsége szélsőséges egyenlőtlenségeket mutat, melyben szerepet játszik a múlt öröksége, a földrajzi fekvés, a rendelkezésre álló humán erőforrás. Magyarországnak készülnie kell az uniós csatlakozásra, ami rendkívül nehéz feladatokat ró az egész társadalomra, gazdaságra. A humán erőforrás képzésében olyan fiatalokat kell nevelni, akik iskolai tudásukat alkalmazzák is tudják, nyelvi, számítástechnikai, jogi ismeretekkel rendelkeznek, kommunikációképes tudással bírnak, nyitottak, kulturáltak, igényesek. A Megyei Területfejlesztési Tanácsok létrejötte azt a célt szolgálta, hogy a döntések a lehető legalacsonyabb szinten történjenek, a valós ismeretek, információk alapján az érintettek körében kell, hogy megszülessenek. Hosszabb távú koncepció, és rövidebb távú programok alapján tud csak eredményesen működni a megyék területfejlesztési tanácsa, szem előtt tartva a versenyképesség megteremtését, a fenntartható agrárszférát, a természeti értékek megőrzését, a humán erőforrás fejlesztését, a kisebbségek felzárkóztatását, az egészségügyi, szociális hálózat fejlesztését. Nagy kihívások előtt áll a területfejlesztési politika, hisz az uniós csatlakozások folyamán csak konkrét, jól kidolgozott programokkal lehet pályázni, s a pályázati pénzek kezeléséhez korszerű intézményrendszer, tudás és tapasztalat szükséges. Erre fel kell készülni: a pályázatok eredményét, hatását, hatékonyságát kell vizsgálni, nem elég intuitív alapon tervezni. B-A-Z megye talán a megélt rendkívüli válsága miatt, mint az ország leghátrányosabb területe, mely ugyan élvezte az állam megkülönböztetett figyelmét, már lépéseket tett annak érdekében, hogy élni tudjon a majdani lehetőségekkel.

Vadász János, a KKDSZ elnökének előadása a köz-

művelődés és a közművelődésben dolgozók érdekképviseletének aktuális kérdéseivel foglalkozott.

Az előadó véleménye szerint a munkavállalói érdekvédelem nem elválasztható a szakma érdekvédelmétől, egységként kell kezelni az intézményeket, az ott folyó tevékenységet és a dolgozókat. Helyzetértékelésében abból a tényből indult ki, hogy Magyarországon válságban van a kulturális alapellátás, s nem hagyatkozhatunk a statisztikákban kimutatott pozitív adatokra, melyek számos településen a „parádék kultúrája” rendezvényekre hivatkozva igazol látogatottságot, kulturális munkát. A valóságban rosszabbá vált az elmúlt években a közművelődési intézményrendszer helyzete. A normatív támogatás elmarad a szükségestől, nincs az intézmények működésére finanszírozási garancia. A normatív támogatást a személyi jövedelemadó helyben maradó része egészíthetné ki, de hát az önkormányzatok pénzügyi forrásai ténylegesen nem bővültek, a revitalizációs program forrásai nemcsak a művelődési házak, hanem a könyvtárak újraindítását is tartalmazza. Vadász János hangsúlyozta annak a folyamatnak a káros következményeit, mely szerint felerősödött a művelődési intézményrendszerek átalakítása más gazdasági és egyéb szervezetekké, mint például közhasznú társaságokká, alapítványokká, vállalkozásokká. Ezáltal a közszolgáltatból kikerülnek az intézmények, hisz a KHT profitorientált szervezet, így a lakosság egyre kevesebb közszolgáltatást, kulturális lehetőséget kap. Vitába szállt a kormányval abban, hogy a városi művelődési központok elvesztették funkcióikat, s emiatt bezárandók lesznek, s csak a kistélepülések intézményeit kell támogatni. Ennek több veszélye van az előadó szerint: szembeállítja a hatalom a kistélepülési és a városi intézményeket, amelyek ugyanakkor szerves szakmai kapcsolatban állnak egymással. A válság tünetei közül nem elhanyagolandó az, hogy a közművelődési, közgyűjteményi intézményekben dolgozók bére 38 %-kal kisebb, mint a közoktatásban dolgozók jövedelme, sőt a köztisztviselői státuszban alkalmazottak bérértől 70 %-kal marad el, ezért feltétlenül szükségesnek tartaná egy egységes közszolgálati bérrendszer kidolgozását.

Óváry István, a NKÖM Közművelődési Főosztály vezetője előadásának címe: *A közművelődés fejlesztésének stratégiája.*

Óváry István a közművelődés fogalmi meghatározásából indult ki, miszerint a közművelődés olyan iskolán kívüli öntevékeny, önművelő, megismerő, kultúra elsajátító, alkotó célú cselekvés, mely jellemzően együttműködésben, közösségben valósul meg. A minisztérium fontos feladatának tekinti, hogy a közművelődés támogatási rendszerét EU-konformmá tegye, ezért kerül sor az Átfogó Fejlesztési Terv (ÁFT), s ennek részeként a Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) elkészítésére, mely leírja a közművelődés jelenlegi állapotát, majd meghatározza azon feladatok sorát, melyet a közeljövőben el kell végezni. Az ÁFT programja: a közművelődési intézmények revitalizációja, fejlesztése, humán erőforrást fejlesztő közművelődési tevékenység kiszélesítése, a közművelődés módsze-

reinek, kapcsolatainak fejlesztése, a közművelődés telematikai fejlesztése. Már folyamatban van a NFT elkészítése. Az előadó ismertette a különböző munkafázisokat, azok ütemezési tervét, a nyilvános viták már lezajlottak, problémafa felállítására került sor szakmai csoportokban, megtörtént a probléma-fák egybeszerkesztése, a probléma- és célfa szakmai véleményezése, összegzése és a javaslatétel a NFT közművelődési programjaira. Az előadás második része a problémafa sarkalatos tényeit ismertette: nincs közművelődési intézmény, technika, pénz, szakember számos településen, fedezethiányra hivatkozva a fenntartók feladatkör összevonást alkalmaznak, részfoglalkozású munkakerőt fizetnek, a közművelődési intézményrendszer leromlott, korszerűtlen, funkciótlán terekkel rendelkezik. Nagy problémának tartja az előadó, hogy a közművelődési stratégiák, koncepciók társadalomtudományos kutatással nem megalapozottak, elmarad az EU átlagszinttől a mecenatúra, szponzoráció, a civil szervezetek tőkeereje gyenge, a pályázati rendszer vagylagossága miatt bizonytalan a közművelődési szolgáltatások folyamatos igénybe vehetősége, a felsőoktatás nyújtotta közművelődési képzés tartalmát nem ismeri el a társadalom, mint speciális tudást, a területfejlesztési tervek nem számolnak a közművelődés nyújtotta lehetőségekkel, gyakori a „kézi irányítás” a fenntartó részéről, a kulturális örökség védelme terén nem kap elég hangsúlyt a közművelődés, hiányzik egy rögzített szakmai követelményrendszer, szaketikai kódex, alacsony a közművelődésben dolgozók jövedelme, hiányoznak a kötelező önkormányzati közművelődési feladatellátás normatívái, szükség lenne közművelődési intézmények építési szabványára, az egyes hatályos közművelődési jogszabályok között ellentmondás van, az összevont közművelődési, közgyűjteményi normatíva miatt nem lehet számon kérni a közművelődésre fordított keretet, a jogszabályok be nem tartása esetén rendre elmarad a szankcionálás, a közművelődési szakfelügyelet javaslatait nem fogadják meg az önkormányzatok. Zárszó: a stratégia a problémák megoldása lesz majdan.

A Magyar Művelődési Intézet és a B-A-Z Megyei Közművelődési Intézet szakmai szolgáltatási rendszere, a kistéleplések közművelődési feladatellátásának segítése című téma előadója **Borbáth Erika**, a MMI igazgatóhelyettese és **Riz Gábor** a B-A-Z Megyei Közművelődési Intézet igazgatója volt.

Borbáth Erika röviden reagált az Óváry István által említett problémahalmazra, sokkolónak tartja a negatívumok sokaságát, véleménye szerint a gondok mellett az eredményeket is számba kell venni, mert akadnak jól funkcionáló művelődési házak is országszerte, s a szakmai önbecsülés, hitvallás érdekében az eredmények vállalása, nyilvánosságra hozatala elengedhetetlen. Előadásának fő kérdése az, hogy az MMI hogyan tudja segíteni a közművelődést a kistélepléseken annak ellenére, hogy szerzetileg a legmesszebb van azoktól. Sajnos a napi kapcsolat nem valósul meg, ezért rendkívül fontos, hogy a tanácsadó tevékenység minimum feltételként beépüljön a napi

kapcsolatrendszerbe. Három átfogó területet emelt ki az előadó: az oktatást, képzést, az információs munkát s a kiadványok rendszerét. Ezek közül is kiemelten fontos az oktatás, képzés területe, mert statisztikai adatok szerint a közművelődés területén dolgozók 30-40 %-a szakképzetlenül végzi tevékenységét, s ez főként a kistélepléseken fordul elő. E kollégáknak segíthet a MMI a képzési rendszer kiterjesztésével, népszerűsítésével. Megemlíttette az intézetben folyó szakképzési, továbbképzési kurzusok sorát. Fontos feladat lesz az elkövetkezendő években az információs rendszer kialakítása, fejlesztése, igény van rá, s törvény is szorgalmazza a telematikai fejlesztést, bár a pénzügyi források erre is szűkösek. A kiadványozási tevékenységre általánosan jellemző, hogy szűkkörű, bár régiók, megyék publikáltak egy-egy kiadványt, s elindult egy kiadványsorozat a Népfőiskolai tevékenységről is. Pályázati forrásokat kell megtalálni e téren is. Fontos a közművelődés gondjait nyilvánosan kezelni, hogy azokon hatékonyabban lehessen változtatni. Fontos alapelv a kiadványozásban, hogy a gyakorlati életből táplálkozzék, s a gyakorlati életet erősítve hasson. Az intézet feladata a helyi munkákhoz módszertani segítséget, elemzést adni.

Riz Gábor előadásában összefoglalta B-A-Z megye közművelődési intézetének eddig végzett tervezési feladatait. Meghatározták a középtávú stratégiai célokat: kapcsolatteremtés és építés a megye 300 településével, szolgáltatói háttér megteremtése, módszertani, szakmai tanácsadás, kulturális turizmus fejlesztése, decentrumok, bázishelyek létrehozása, kistérségek megszervezése, a szakmai információ áramlásának biztosítása. A megye erre a programra építkezik a továbbképzési rendszerében. A hosszútávú stratégiai célokat is röviden összefoglalta az előadó: informatikai rendszer kiépítése, rendezvények konkretizálása, közösségfejlesztés a mentálisan sérült településeken, kiadványok megjelentetése. Az intézet a megyében 30 civil szervezettel napi együttműködésben dolgozik, s ezáltal hatékonyabban tudják az értékmegőrzés és érték közvetítés feladatát teljesíteni. Mindegyik folyamat fő mozgatója a településeken működő közművelődési intézményhálózat.

Utolsó előadóként szolt **Hideg Imre**, a B-A-Z Megyei Önkormányzat Oktatási és Művelődési Főosztályának vezetője, ki zárszavában megerősítette a tanácskozás szükségességét, hiszen nyitott kérdések sora marad továbbgondolásra, megoldásra várva. A közművelődési intézmények évekre elegendő tevékenységkínálatot kaptak, melyet minden egyes település a maga módján fog tudni teljesíteni. A kistélepléseken a népművelő a mindenes: újságíró, televíziós szakember, rendezvényszervező és szereplő, akinek cselekvési köre, lehetősége ugyanakkor szűkösen behatárolt, mégis teszi a dolgát: összhangot próbál teremteni a vágyak és a valóság között.

Szekció ülések

Az előadások mellett szekciókban mondhatták el véleményüket, tapasztalataikat a rendezvény résztvevői.

Négy téma megvitatására került sor. A szekciókban végzett munka rövid összegzése a beszámoló alapján:

1. szekció – Településfejlesztés – közművelődés

A szekciót vezette: **Pordány Sarolta**, NKÖM Közművelődési Főosztály főtanácsosa.

A szekció munkájában 16 közművelődési szakember vett részt. Az alábbi kérdésekhez kapcsolódóan mondtak el a kollégák jó példákat, negatív és pozitív eseteket:

- Milyen épületeket érdemes a kistelepüléseken közművelődési, közösségi célra felújítani vagy felépíteni?
- Milyen építészeti követelményeknek kell megfelelniük a falusi közművelődési-kulturális célú épületeknek?
- Elegendő pénzt investálnak-e az épületek felújítására, modernizálására a falusi önkormányzatok, illetve a központi kulturális költségvetés?
- Van-e létjogosultsága a jelenlegi, egy településre épülő közművelődési feladatellátás helyett vagy mellett egy modern, kistérségi, többfunkciós, de alapvetően kulturális célú épületekből álló hálózat kiépítésének?
- Milyen kulturális tevékenységeknek lesz a helyszíne a jövőben egy hazai, falusi közösségi ház?

Az alábbi „jó példák” hangzottak el a szekcióban:

Hejccéért Alapítvány – Mi újság...? című kistérségi folyóirat előállításának és terjesztésének tapasztalatai, Egerszalók természeti és kulturális értékeit bemutató propaganda-kiadványok hatása a kulturális turizmusra, Várgesztes nemzetiségi faluházának építéséhez kapcsolódó koncepció és építési tervek, közművelődés-fejlesztési épület-felújítási elképzelések Tunyogmatolcson.

Az alábbi javaslatok születtek:

Falusi többfunkciós épületek tervezésével foglalkozó szakmai tanácsadó csoport jöjjön létre: egy közművelődési szakemberekből, építészekből, belsőépítészekből, területfejlesztési szakemberekből álló team, amelyik régi épületek felújításához és új épületek tervezéséhez dolgoz ki ajánlásokat.

Közművelődési épületek adatbázisa.

A funkcionális szempontból jónak mondható falusi közművelődési épületekről, kultúrházakról készüljön adatbázis megyénként.

Ajánlások az önkormányzatoknak:

Az önkormányzati testületek számára készüljenek ajánlások a közművelődési épületek funkciójáról, működtetéséről, minimális pénzügyi, személyi feltételeiről.

Kistérségi oktatótermek kialakítása

A korszerű felnőttoktatási feltételek megteremtése a falusi emberek lakóhelyéhez közel eső helyeken kialakított oktatótermek létrehozása által, melyek lehetővé teszik az életen át tartó tanulást, átképzést.

Tájékoztatás szóban személyes összejöveteleken és az Interneten.

A közművelődési szakemberek folyamatos tájékoztatása a területfejlesztés aktuális ügyeivel, pályázataival kapcsolatban.

A falusi lakosság aktivizálása

Szakmai, módszertani segítséget kell adni a lakosság

nak, civil kezdeményezéseknek, hogy meg tudjanak erősödni, szerveződni.

Beruházási pénzforrások biztosítása

A központi kormányzat új pályázati és hitelkonstrukciókkal demonstrálja, hogy a falusi, kistérségi kulturális intézmények is fontosak.

2. szekció – Térségi összefogás, társulás a közművelődésben

A szekciót vezette **Csáki Imre**, a B-A-Z Megyei Önkormányzat Oktatási és Művelődési Főosztályának osztályvezetője és **Sajó Attila**, a kazincbarcikai Egressy Béni Művelődési Központ igazgatója.

A szekció nagyon aktív vitát folytatott. A vita az alábbi kérdések mentén bontakozott ki:

– Időszerű-e a térségi összefogás kérdése?

– Ha igen, miért?

– Milyen feltételek szükségesek az együttműködéshez?

– Milyen szakmai feladatokat látnak el a társulások?

A térség, társulás fogalmának, fajtáinak tisztázása után megállapították, hogy közfeladatok ellátására, önkéntes, demokratikus alapon létrejött társulásokra nagy szükség van. Kazincbarcika 1984-ben létrehozott, s jól működő 30 települést összefogó társulásának jó példáját mutatták be, mely szaktanácsadás, információ továbbítás, pályázati munka, oktatás, továbbképzés, rendezvények, versenyek terén működik eredményesen.

A vita eredménye: időszerű kérdés a régiók, társulások összefogásának kérdése, a kistelepüléseknek kell a segítség, a városok és kistelepülések közművelődési munkáját koordinálni kell. Fontos a decentrumok kiszélesítése, s országos térségekhez kapcsolása.

Javaslatok: Komplex társulások jöjjenek létre: gazdasági, közművelődési, sport, ifjúsági tevékenységet összefogva, s ezen területeket településeken belül is koordinálni kell. Már 300–400 fős települések is alkalmazzanak népművelőt. A kormányzat felé javaslat, hogy normatív és pályázati módon ismerje el a társulásokat. Az MMI foglalkozzon e témával kutatások és tanulmányok formájában.

3. szekció – Partnerség az ifjúsági közéletben

A közoktatás, az ifjúságpolitika és a közművelődés együttműködésének lehetőségeivel foglalkozó szekció vezetője **Kovács Zsolt**, az Észak-magyarországi Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda vezetője és **Szeles András**, az Encsi Diákotthon igazgatója volt.

Szeles András vitaindító előadása a média szerepével, hatásával foglalkozott. A globalizáció árnyoldalait hangsúlyozva kiemelte az uniformizáció következményeit, miszerint a világcégek ruháit, cipőit viseljük, autókban utazunk, ételeit esszük, tehát egyformává válunk, s mindez kihat a szellemi, kulturális termékekre is.

Kérdés: kinek a kultúrája a televízió, a mozi műsorkínálata, a sikerkönyvek áradata.

Az amerikanizálódás folyamata elindult, a klasszikus kultúra kevesek szellemi tápláléka: pl. a mozik műsorának 94 % amerikai film, a tévészásban Európában első helyen állunk a napi 4 órás átlagunkkal, s amit nézünk: a giccses,

értéktelen szappan-operák tömege, vetélkedők sora rombolja személyiségünket, emberi, baráti, családi kapcsolatainkat, s lassan úgy érezzük, hogy unalmas, érdektelen a való világ, a saját életünk. A közoktatásnak, közművelődésnek a szerepe talán még soha nem volt ennyire felelőségteljes, mint napjainkban, mert nagyon fontos, hogy az ifjúság ma honnan szerzi az információit, milyen hatások között él.

Osszegzőképpen megfogalmazta, hogy a törvényhozásnak, a társadalmi és civil szervezeteknek, a szakmai szervezeteknek össze kell fognia egy stratégia kidolgozásában annak érdekében, hogy saját kultúránkat megőrizzük és terjesszük.

Kovács Zsolt nem látja ilyen pesszimistán a helyzetet, úgy ítéli meg, hogy lehet változtatni, s hogy a hazai pályázati rendszer segít a fiatalok formálásában, közösségek fejlesztésében, öntevékeny csoportok, ifjúsági egyesületek támogatásában. Meg kell teremteni az ifjúság számára a közösségi színteret, s arra kell felkészülni, hogy mindent piaci körülmények között kell tenni különböző projektek kidolgozásával, partneri, személyes kapcsolatokban.

Észrevételek, javaslatok :

– A kultúraelhalás jelentkezik valóban, de az aktív művelődés vonzza a fiatalokat, a vágy még él a fiatalokban a hasznos időtöltés, tevékenység, együttlét iránt.

– A személyes kapcsolatok tudnak csak formálni. Bár lassú folyamat, de meg kell próbálni megadni a lehetőséget a fiatalok számára, hogy megnyílhassanak. Vágnak az odafigyelésre, elfogadják a segítő kezet, s a népművelő egyéni felelőssége, hogy teljesítse a fiatalok igényeit.

– Kevés a kulturált közösségi hely, ahol a fiatalok találkozhatnak, ami versenyezhet a disco, a vendéglátóhelyek nyújtotta szórakozási lehetőségekkel.

– A kistéleplések nehezen tudnak versenyezni a nagyvárosok szolgáltatásaival, ahol minden gyorsan elérhető. Ugyanakkor anyagi háttér függvénye is a kulturális igények kielégítése.

– Az általános iskolások körében kell olyan művelődési igényeket kialakítani, amelyek továbbélnék. A felnőtteknek figyelniük kell a fiatalokra, meghallgatni őket, segíteni közösséggé szerveződésüket.

4. szekció – A települési önkormányzatok kötelező közművelődési feladatellátásának tapasztalatai

A szekció vezetője: **Kerekes László**, a NKÖM Közművelődési Főosztályának vezető szakfelügyelője és **Hazag Mihály**, B-A-Z Megyei Önkormányzat főtanácsosa.

A közművelődési feladatok ellátása alapvető önkormányzati feladat, az már más kérdés, hogy az önkormányzatok hogyan felelnek meg ennek a feladatnak, mennyire tartják fontosnak, mennyi pénzük van rá. Általánosan jellemző az a tény, hogy a közművelődés a mindenkori politikai hatalomhoz kényszerül igazodni, s ez nem szerencsés, mert az együttműködés attól függ, hogy milyen a választott vezető, helyi politikus viszonya a közművelődéshez.

A kistéleplések másik problémája az értelmiség szerepvállalásának, kultúráközvetítő szerepének helyzete.

Az állami hozzájárulás mértéke nem elegendő a közművelődés finanszírozására, s a kistéleplési önkormányzatok költségvetése is igen szűkös, csak a minimális támogatást tudja nyújtani saját intézményének, a pályázati rendszer esetlegessége nem jelent biztos segítséget a széleskörű közművelődés megvalósításához.

Tapasztalatcsere, abaúji példák

A szakmai program mellett a tanácskozás résztvevői megismerhették a régió kulturális értékeit. Olyan pozitív kezdeményezések, emberi helytállások sora tárulkozott elénk, amely példa értékű lehet mindannyiunk számára.

Július 27-én a délutáni órákban Kassára kirándult a csoport, s a város nevezetességei mellett találkozhattunk a helyi kulturális élet néhány képviselőjével. Balassa Zoltán kassai helytörténész élményszerű idegenvezetése a méltán rendkívüli értéket képviselő főtér minden építményének történetét oly érdekességekkel ismertette, melyeket útikönyvekben hiába keresnénk, hisz levéltári dokumentumok mélyén rejteznek azon ismeretek, s azokban búvárkodni csak keveseknek adatik meg. Találkoztunk a kassai Magyar Színház igazgatójával, művészeti vezetőjével s néhány színészével, akik színházuk működésének nehézségeiről, küzdelmeiről meséltek. De megfelelő színházi épület, anyagi nélkülözések mellett is él a társulat, évenként 4–5 darabot bemutat, s a valamikori vándortársulatok helyzetéhez hasonlóan járja Szlovákia és Magyarország városait, falvait, s igyekezik eljuttatni a magyar kultúra értékeit a hátrányos helyzetben, kulturálódási lehetőségektől elszigetelten élő emberekhez is. Munkájuk heroikus: időt, energiát nem sajnálva teszik a dolgukat minden nap. Csak a tisztelet és a megbecsülés hangján szólhatunk róluk.

E nap éjszakába nyúló óráiban Arany János balladái-ból összeállított irodalmi műsort adott elő a társulat néhány fiatal művésze Encsen.

Másnap délután Abaúj néhány kistéleplésének megismerése volt a programunk.

A Zempléni-hegység nyugati peremén, a Hernád völgyének lapályán kialakult községek jellegzetes hegyvidéki települések, földrajzi helyzetük meghatározza létüket, láncszerűen elszórtan léteznek, küzdve a természet viszonytagaival, magukra hagyottan próbálnak emberi létet formálni maguknak. Megtanulták a századok folyamán, hogy sorsuk alakítása a saját kezükben van, s nem várnak csodákra, állami, központi megoldásokra nehéz helyzetük jobbításában. Szinte mindegyik településre jellemző az elöregedett lakosság, fogyatkozó lélekszám, a munkalehetőségek hiánya, ugyanakkor mindegyikben él néhány olyan fiatal és középkorú elszánt értelmiségi, művész, kik magukra vállalták a közösségszervezés, formálás nehéz feladatát, s nem hivatalból kötelezően végzett innovatív tevékenység mozgatóivá, szervezőivé váltak, mely lehetőségeket s életet hoz a kicsiny falvakba.

Elsőként **Vizsolyba** vitt utunk, hol a helyi református lelkész fogadott bennünket. Megtekintettük a 13–14. szá-

zadban épült templomot, mely a román és a gótikus stílus építészeti emléke. A ritka szépségű freskókat 1986-ban restaurálták. A település egyedülálló a magyar kultúrtörténelemben, hisz 1590. július 20-án a templommal átellenben lévő, s már a 16. században is működő református könyvnyomdában nyomták ki Károli Gáspár gönci református lelkész első, teljes, magyar nyelvű bibliafordítását 700–800 példányban. A világon fellelhető 53 példányból 22–23 található Magyarországon, s egy, a „Vizsolyi Biblia” itt a templomban van kiállítva. Vizsoly megbecsüli e nemzeti kincset, s igyekezik őrizni Károli emlékét, ápolva a hagyományokat. Kapcsolatokat teremtve, építve, a települések közötti együttműködést gyakorolva Gönccel, Nagykarollyal idén megrendezték a Károli Gáspár napokat, ahol megemlékeztek a tudósról, a prédikátorról és művéről.

Vizsolyból Fonybára haladtunk tovább. Fony valaha az Aba nemzetség birtoka volt. Az első frásos forrás, mely említi, 1219-ből való. Évszázadok folyamán a hatalmi harcok és a hadiszerencse határozta meg a falu sorsát: előbb a Fony család, majd Ferdinánd király, Zápolya János váltakozva birtokolta, a település végül a Rákócziak tulajdonába került. Virágkorát a 18. században élte: borkimérés, pálinkafőzés, dohánytermesztés biztosította jólétét. Ma mindössze 430 fő lakja. Az itt élők Tájházat rendeztek be egy műemlék jellegű parasztházban, hogy megmutathassák az erre tévedőknek a környék viseletét, használati eszközeit, a falu helytörténetét. Egy nádudvari fazekas dinasztia, Fazekas Ferenc népi iparművész kerámiáit is bemutató kiállításnak is otthont ad a Tájház. S Fony mindezt a maga erejéből tette, pusztán azért, mert fontosnak tartják az itt élők a múlt hagyományainak, értékeinek továbbadását az utódoknak.

Nagy élményt jelentett számunkra a regéci várban tett séta. Az egyutcás település megőrizte eredeti formáját és szerkezetét, az erdőtelkes falusi jelleget. Regécen ma 126 fő él, s e maroknyi ember a polgármester vezetésével hozzáfogott az 1100 körül létesült, ma már romos vár feltáráshoz. A vár története a falu története is, szinte mindegyik korban meg tudta őrizni a jelentőségét, történelemformáló erejét. Már a tatárok ellen győztes csatát vívott itt a Baksa nemzetség egy tagja, később a vár biztosította a Tokaj-Gönc-Kassa-Eperjes fő kereskedelmi útvonalat, a török hódoltság idején három ország találkozási pontja volt. Fontos szerepet játszott a Rákóczi család életében is a vár, itt nevelkedett öt éves koráig II. Rákóczi Ferenc. Bár a Thököly-féle kuruc felkelés után a császáriak lerombolták a várat, ennek ellenére itt, a regéci erdőkben szerveződött a Hegyaljai felkelés 1697-ben. A Rákóczi szabadságharc bukása után a regéci uradalom a kincstáré lett, s folyamatosan hanyatlott sorsa. Ma még rom, de a helybeliek erőfeszítése folytán már megmutatja a vár valamikori nagyságát, fényét. Pályázati támogatás segítségével sikerült egy töredékét feltárni, s minden eszközt megragadnak a munkálatok további folytatásához: régészeti táborokat szerveznek nyaranta fiatalok számára, akik szakmai irányítás mellett segítenek a feltárában. A vár egyik

magaslatáról csodás kilátás nyílik a Zempléni-hegység sátorhegyeire, s napos időben tán még Kassáig is el lehet látni.

De mi Hejcére utaztunk tovább, ahol Mester András fafaragó várt bennünket. A falu történetéről csak röviden mesélt, az 1020 éves múltnak csak néhány érdekességét említette meg: Hejce már 1009-től püspöki birtok, s templommal rendelkezik István király idejéből. Az erődfallal bekerített falu bástyái máig megvannak, s állnak még a Szerencs-patakon átfelívelő barokk hidak, a falu határánál és bejáratánál a barokk kőkeresztek, ellenére annak, hogy nem ritkán vallási villongások színhelye volt a település. A 18. század végén Eszterházy Károly egri püspök kastélyt épített Hejcén, mely később a kassai püspök nyaralója lett. A falu alatt összefüggő pincerendszer húzódik, mely háborús időkben jelentős hadibázisként működött. A falu hanyatlása a 19. században kezdődött, a tömeges kivándorlás elnéptelénítette a települést, de máig él és keresi helyét Hejce. És Mester András már a jelenről mesél: nincs élettér, munka, az értelmiség elköltözött, s ma alig 300 fő él itt. De Hejce egy kemény, túlélő falu, az élni-akarás itt alapérvény. Az 1990-es évek elején összeült a falu néhány makacs, nyughatatlan embere, s arról tanakodtak, hogy milyen jövőt építsenek, milyen legyen e kis falu, ahol élnek, és ahol nincs iskola, nincs pap, nincs megélhetés. Úgy döntöttek, hogy a kultúra lesz a megélhetés, a kultúra lehet a túlélés egyetlen fegyvere, a közösségformáló erő. S Hejce többet költ ma a kultúrára, mint bármely nagyváros. Már 10 éve nemzetközi művészta- borot szervez nyaranként, s Kárpátaljáról, Erdélyből, Hollandiából, Japánból, Ausztráliából, Szibériából fogad művészeket, fafaragókat, festőket. Műveikből kiállítást rendeznek itthon és külföldön egyaránt. Építettek egy óriási színt, s mellé a Szerencs-patak partjára egy szabadtéri színpadot, és színházi előadásokat tartanak. Idén a kassai Magyar Színház Sütő András Káin és Ábel című előadását hívták meg. Már 10–12 egyetemistája van a falunak, óvónőnek, tanárnak, orvosnak tanulnak a fiatalok. Bár nincs közművelődési szakember, mégis kinyitott a művelődési otthon és a könyvtár. Összejárnak újságot olvasni, beszélgetni az emberek. Működtetik az idősök napközi otthonát. Előadásokat szerveznek az érdeklődőknek. Az aerobic klubba együtt mozognak, sportolnak a 14 és a 60 évesek. Ez a falu a kultúrával vívta ki a maga önbecsülését és mások megbecsülését. Néhány lelkiismeretes falusi polgár küzdelme, munkája – már elmondhatjuk – nem volt hiábavaló, minden törekvésük megrendítő és tiszteletreméltó. Búcsúzólul egy folyóiratot kaptunk Hejcén, a Mi újság...? című kistérségi lap júniusi számát. Czifrák András főszerkesztő vezetésével jelenik meg e lap, s a környező mintegy 15 kistelepülés aktuális eseményeiről tudósít havi rendszerességgel. A hírek mellett érdekességek, ismeretterjesztő írások, fontos tudnivalók, ünnepek, sporteredmények is helyet kapnak a folyóiratban, s eljut e települések minden családjához. Összekapaszzkodnak az elszigeteltségben, tudni akarnak min-

denről az itt élők, sikereik, kudarcaik egyaránt erőt adnak számukra a továbblépésben, továbbélésben.

A kirándulás utolsó állomása Pálháza volt, ide már késő este érkezünk, hisz a szíves és marasztaló vendéglátás minden településen megnehezítette a búcsúzást.

Pálházán megnézhattunk egy méreteiben túlzó modern falusi művelődési házat. A funkciótlan nagy terekkel rendelkező épület használói számára nehezen benépesíthető, ezért a belső tereket gipszkartonnal választották el egymástól. Kong az egész épület, rideg és hideg, bármily látványos is küllemében. Szép és jó lenne ez az épület az ünnepekre, s főleg ha lenne egy kisebb, a mindennapok közművelődési tevékenységeit jobban kiszolgáló művelődési ház, ahol élettel lehetne megtölteni a klubszobákat, a kiállító helyiségeket, előadótermeket. Persze a házigazdák örülnek e szép háznak. Remélik, hogy idővel ott

honná válik e művelődési ház.

A kisteleptületeken dolgozó közművelődési szakemberek országos tanácskozásának támogatóin kívül – felsorolásuk megtalálható az írás elején – a megszervezéséért köszönet illeti az encsi művelődési központot, a Megyei Közművelődési Intézetet és a Megyei Önkormányzatot. Mindent megtettek annak érdekében, hogy a konferencia tartalmas és eredményes legyen, a közművelődés ügyét szolgálja, szakmai fórumként segítse a törvényhozásban, az állami irányításban, a települési önkormányzatokban és a közművelődési intézményekben tevékenykedőket, hogy feladatukat a jelen és a jövő kihívásainak szellemében végezhessék.

A támogatók és a szervezők biztosak abban, hogy – a hagyománynak megfelelően – két év múlva újra megtartják a konferenciát.

